

Redactor: Irina Floarea

Coperta: Mona Velciov

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Volumul de față cuprinde articolele publicate de Sfântul Teofan Zăvorâtul în revista „Domașniaia Beseda”, între anii 1869 și 1877.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TEOFAN ZĂVORÂTUL, st.

Răspunsuri la întrebări ale intelectualilor / sfântul Teofan Zăvorâtul ; trad. din lb. rusă de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas. - București : Editura Sophia ; Alexandria : Cartea Ortodoxă, 2005-2007
vol.

Vol. 2. - 2007. - ISBN 978-973-7623-97-3 ;
ISBN 978-973-1710-28-0

I. Tănăsescu-Vlas, Adrian (trad.)

II. Tănăsescu-Vlas, Xenia (trad.)

Calea către cunoașterea adevăratei credințe

Prima și cea mai inevitabilă îndatorire a oricărui om este să **aibă** credință, altfel spus religie, adică să aibă o cunoaștere bine definită a lui Dumnezeu și a felului în care El trebuie cinstit, altfel spus – să cunoască raporturile dintre sine și El, altfel spus – să țină mărturisirea. Această îndatorire nu este atât prescrisă, cât se impune de la sine. Așa este natura duhului omenesc, să-L ceară și să Îl caute în chip firesc pe Dumnezeu, și să se pună în acele relații cu El pe care le consideră legitime.

Credința este sămânța și embrionul tuturor îndatoririlor, deopotrivă și al întregii vieți religios-morale a omului. Cine nu are nici o credință, acela nu este om. Nu are chip acolo unde ar trebui să fie acesta, și anume în templul duhului, fiindcă religia este lucrul sfânt care sfințește întreaga noastră fire, în vreme ce lipsa ei o schimonosește și o strâmbă. Sfântul Isaac Sirul observă în om trei stări. Una este cea firească, în care omul din firea duhului său Îl cunoaște pe Dumnezeu și se teme de El. Din starea aceasta, în anumite condiții el urcă în alta, mai presus de fire sau harică. Starea a treia ia naștere din cufundarea omului în trup, altfel spus în senzualitate, când se stinge în el lumina duhului, călcată în picioare de poftele trupesti. Omul se coboară atunci la treapta de animal, *se adaugă dobitoacelor necuvântătoare și se aseamănă lor.*

Cu un astfel de om nici nu-i chip de trăit: cum să îl potolești când îl apucă pandoliile? Ca atare, aici trebuie să aplicăm expresia de uz general: „n-are frică de Dumnezeu”, care arată că nici nu trebuie să ai de-a face cu un asemenea om.

Totuși, îndatorirea de a avea credință încă nu definește credința ca atare. La asta trebuie să adăugăm că omul este dator să aibă nu orice credință, fără a face deosebire, ci o singură credință, bine definită și adevărată. Dacă Dumnezeu este unul și neschimbat, dacă firea omenească e una singură, înseamnă că adevărata relație dintre Dumnezeu și om poate fi doar una, iar ca atare și expresia acestei relații, altfel spus adevărata mărturisire, e una singură. Tocmai pe aceasta trebuie s-o țină omul, altminteri ce va ține? Minciuni, năluciri, visări. Iar acestea ce valoare au? Asta e ca și cum un sărac, care nu are nimic, s-ar vedea în vis mare bogătaş. O religie mincinoasă înseamnă batjocorire a oamenilor. Cel ce mărturisește mincinos este ca un nebun care face ca trenul fiindcă i se năzare una și alta. Dar asta nu-i încă decât jumătate de necaz: necazul stă în aceea că aici se ascunde o înșelăciune nu simplă, nu una pe care o destramă un râs sănătos, ci una sfâșietoare, amară, deznădăjduitoare. În religie toți așteaptă să își afle alinarea definitivă și veșnica fericire: cu această încredințare își ține fiecare credința sa și o prețuiește. Se știe însă că minciuna nu se poate ascunde decât în această viață, iar după moarte se dă în vileag îndată cât de temeinică e temeliala credinței noastre. Și atunci, ce înspăimântătoare, cât de sfâșietoare va fi starea celui ce va vedea atunci că a fost amăgit!.. Tocmai de aceea, cât este vreme, cât suntem încă în drum către veșnicia hotărâtoare și neschimbată, fiecare este dator să se cerceteze pe sine însuși și să se încredințeze fără putință de îndoială dacă este adevărată

credința pe care o ține, iar dacă se va arăta neadevărată să caute unde este cea singură, adevărată, care duce cu adevărat la Dumnezeu și dăruiește neîndoielnic veșnica mântuire. *Domnul nu S-a lăsat pre Sine nemărturisit* (Fapte 14, 16), iar deopotrivă n-a lăsat nemărturisită nici singura credință adevărată în El. Însă, de vreme ce El a îngăduit ca alături de aceasta să existe pe pământ și alte credințe, care să intre cu ea în rivalitate, prin însuși acest fapt a pus asupra tuturor îndatorirea de a ține credința în El nu fără să aibă întemeiere, ci pe temelii de nezdruccinat, de dragul cărora omul să se poată lepăda de orice altceva cu deplină încredințare.

Prin această punere la încercare se cinstește credința și se păstrează adevărata vrednicie a omului ca ființă rațională, conștientă, înzestrată cu conștiință. Credința noastră în credința noastră, adică încredințarea de adevărul mărturisirii creștin-ortodoxe, trebuie să fie rațională. Tocmai de aceea Domnul, ca să-i atragă pe oameni la Sine și la învățătura Sa, spunea: *cercetați Scripturile* (In. 5, 39), convingându-i să facă asta prin propovăduirea lui Ioan Botezătorul și prin minunile Sale. Și Apostolii, în propovăduirea lor, lucrau prin convingere, și numai prin convingere, nu prin silnicie, îi deprindeau cu credința. Însăși tăria mărturisirii depinde de convingere, iar apoi și întreaga viață în duhul credinței pe care omul o are. Din nenumărate experiențe se vede cât de puternic sunt stârniți unii să acționeze în mod potrivit cu credința lor din clipa conștientizării unicității adevărului ei și, dimpotrivă, cât de mulți dorm în nepăsare din pricină că nu și-au limpezit conștiința acestui fapt.

Și atunci, cum să ne încredințăm și pe ce cale să verificăm ce credință este credința adevărată? Pentru aceasta avem două mijloace: unul exterior, științific, celălalt inte-

rior – calea credinței. Cel dintâi este propus de obicei în studierea sistematică a teologiei; el este eficace și pentru savanți este indispensabil, dar, evident, nu este pentru toți, întrucât la baza sa cuprinde cunoștințe care nu sunt accesibile tuturor. Pe de altă parte, este limpede că această cale este foarte lungă și ostenicioasă și, lucru deosebit de însemnat, lasă inima în voia ei, în seama samavolniciei sale și a liberului său frâu.

Calea credinței este sinceră, lăuntrică, vie, multrodi-toare și accesibilă tuturor. Ea este rugăciunea către singurul Dumnezeu adevărat ca El să ne dea învățătură. Există Dumnezeul Cel adevărat; El ne va spune voia Sa ca să ne mântuim, dorind ca ea să fie înțeleasă și împlinită. Acum, filosofările omenești o ascund sau o încurcă până-ntr-atât că unii nici nu mai au puterea să iasă din acest labirint. Iar dacă cineva, simțind această nevoie vitală, se va întoarce cu strigare, cu tânguire, cu durere în inimă, către Dumnezeu, adevăratul Tată al tuturor oamenilor, către Dumnezeu, Care dorește ca credința în El să fie lucrătoare, e cu puțință oare ca El să nu-i dea unui asemenea căutător semne limpezi ca el să se încredințeze de adevărul credinței? O asemenea rugăciune nu este nicidecum ispitire a lui Dumnezeu, deși se poate preface într-o astfel de ispitire atunci când cineva dorește semne de acest fel fără sinceritate, din pură curiozitate. Peste tot găsim exemple ale convingerii de adevărul credinței pe această cale: așa a aflat credința Corneliu sutașul. Mulți au fost cei care s-au dus la pustnici ca să întrebe despre credință, iar aceia, în loc de argumente, i-au pus să se roage, și Dumnezeu le-a descoperit adevărul. În vremurile tulburi ale ereziilor, Dumnezeu a ridicat oameni de o sfințenie deosebită, i-a îmbrăcat cu putere făcătoare de minuni și i-a pus în văzul tuturor, ca pe niște făclii în sfeșnic, ca pe toți să îi lumine-

ze. Iar întrucât ei erau vase ale credinței și puterii lui Dumnezeu, drept aceea și slujeau pentru toți cei ce se îndoiau drept semne limpezi ale credinței. Toți așteptau sau voiau să știe cum mărturisește credința cutare sau cutare bărbat sfânt, și se țineau de mărturisirea lui. Dar de ce să sforțăm cu mărturii de tot felul? Dumnezeu a zis că putem primi orice de la El dacă ne rugăm Lui cu credință, și cu atât mai mult dacă ne rugăm pentru credință, care e începutul și izvorul tuturor bunătăților duhovnicești. El însuși, în rugăciunea Sa cea de pe urmă, a zis către Tatăl Său: *sfințește-i pre ei întru adevărul Tău* (In. 17, 17). El vorbea despre apostoli, iar prin ei – despre fiecare credincios. Este chiar neîndoielnic faptul că, întrucât credința cea adevărată este făcătoare de minuni prin însăși obârșia sa, aceste mărturii ale facerii de minuni rămân neconținut în ea. Cineva spunea despre sine: „când mă uit la aceste rămășițe nestricate, care izvorăsc putere dumnezeiască vindecătoare, și mă gândesc că duhul care sfințește trupul acesta mărturisea tocmai această credință pe care o țin și eu, îmi pierd orice îndoială pe care o seamănă câteodată în mine vrăjmașul adevărului, și nu am cum să nu mă bucur că a plăcut înaintea lui Dumnezeu să ne dea un asemenea mijloc decisiv și totodată atât de accesibil pentru a ne convinge de adevărul credinței noastre”. Și chiar așa stau lucrurile. Tocmai de aceea moaștele sunt de o vârstă cu creștinismul, au existat în el întotdeauna și peste tot. La noi, în Rusia, ele se află în toate ținuturile, și încă în ce număr! În Apus, ele au încetat odată cu despărțirea de Răsărit și căderea din adevăr – iar de confesiunile noi, născute din papism, ce să mai vorbim! Iată unde se află propovăduirea liniștitoare despre credința adevărată! Însă mai fericit decât toți este acela care împreună cu Ieronim (cel grec) poate să spună: „credința adevărată este cea pe

care eu o mărturisesc, fiindcă prin ea m-am învrednicit să dobândesc o anumită putere dumnezeiască, ce lucrează în mine în chip simțit. Și păgânii au scripturi, și locașuri de închinare, și jertfe, și învățători ai credinței lor, și cărți, în parte și cunoașterea lui Dumnezeu, și unele fapte bune, și praznice, și rugăciuni, și privegheri de toată noaptea, și preoți, și multe altele, însă harul și lucrarea Sfântului Duh ce sunt ascunse în inima creștinului nimeni nu le primește în toată lumea, ci le primesc, prin credință, numai cei care drept se botează în numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh”.

Așadar, iată calea cea mai dreaptă către descoperirea credinței adevărate! Și anume: credința însăși, rugăciunea, necurmarea facerii de minuni în Biserică și, mai ales, puterea lăuntrică ce se capătă prin credință.

Diferența dintre confesiunile creștine

„Ce mi-e ortodoxia”, zic unii, „ce mi-e luteranismul, ce mi-e catolicismul!” Dar ce, toate sunt adevăruri? Adevărul e unul singur. Oare sunt o sută de căi? Calea e una singură. Oare sunt o sută de dumnezei? Un Dumnezeu, o credință, un botez. Și atunci, cum să fie totuna? Așadar, deopotrivă cu ortodoxia să fie și confesiunea lipsită de preoție, lipsită de împărtășanie și pocăință? Halal filantropie! Întrucât nu sunt în stare să rezolve problema a ceea ce înseamnă celelalte confesiuni, tâlcuiesc strâmb și înțeleg nedrept ceea ce este absolut adevărat... Uitați-vă ce se întâmplă în fotografie. Persoana naturală a omului este modelul lui cel mai fidel; fotografii o pozează, apoi scot fotografia – dar unuia îi iese supraexpusă, altuia subexpusă; unul n-a focalizat bine, celălalt a dat o poziție nefirească persoanei cu pricina. Dar există și fotografii foarte asemănătoare cu originalul. Iar ajustarea prin desen¹ cât de mult schimbă caracteristica trăsăturilor! Examinând acum toate acele fotografii, se poate spune oare că sunt toate la fel, de vreme ce între ele sunt și unele în care cel fotografiat nu s-ar recunoaște? Lui Moisi, Dumnezeu îi spune: *vezi să faci (cortul) după chipul (modelul) ce ți s-a arătat ție în munte* (Ieș. 25, 40) – și așa a fost până la

¹ Procedeu mult folosit de fotografii vremii (n. tr.).

venirea lui Hristos. Venind pe pământ, Domnul a adus din cer alt cort – sfânta credință și Biserica –, construit după planul pe care El l-a văzut și l-a auzit în sfatul cel mai înainte de veci al lui Dumnezeu Celui în Trei Ipos-tasuri. Au apărut însă fotografi samavolnici, și s-au apu-cat să ajusteze, să facă fotografii noi – ei, și au dat cu oi-ștea în gard. Chipul Bisericii este unul, iar în fotografiile făcute „pe vapor” unul i-a făcut două capete, la altul n-are mâini, nici picioare, altul i-a schimbat ochii, dincolo hai-na-i cu totul altfel, și așa mai departe – dar pe toate scrie **Biserica**. Te uiți, te uiți, și zici: „...nu, nu pare să fie ea”. Și atunci, se cuvine celor care păstrează originalul Bisericii să se pună în rând cu ceilalți?

Dar ce tot vorbim noi de ceilalți! Să-L lăsăm pe Gos-podarul lumii să aibă grijă de ei. El ne dă o mărturie pal-pabilă că originalul se află la noi, și anume darurile văzu-te de către toți ale minunilor, străvederii, nestrăciunii moaștelor, arățărilor extraordinare: ce să dorim mai mult de atât? Domnul nu se va apuca să le arate mincinoșilor indulgență. El este cu noi, și Duhului Lui locuiește în Bi-serica noastră: așadar, ea este cea adevărată, adusă din cer și sădită pe pământ. Iar despre celelalte, Domnul știe. El nu descoperă judecățile Sale; va fi o zi când va aduce la lumină toate cele ascunse, iar acum ne ajunge și această rază de nestrămutată adevărire a credinței noastre.

Vechime și înnoire

Până la venirea Mântuitorului Hristos, în toată lumea, afară de poporul lui Dumnezeu, vechea viață păgânească stăpânea în toate domeniile: intelectual, moral, estetic, fa-milial și cetățenesc. După Mântuitorul Hristos, odată cu răspândirea creștinismului, puterea cuvântului lui Dum-nezeu și harul Sfântului Duh au eliminat principiile păgâ-nești și au încetățenit principiile creștinești pretutindeni, în toate domeniile: intelectual, moral, estetic, familial, po-litic. Aceste principii au acționat și acționează neîncetat în Sfânta Biserică Ortodoxă, atât în Răsărit, cât și la noi.

În Apus, papa, căzând de la Biserică, a fost cel dintâi care a îmbrățișat rădăcina vieții păgânești: trufia. În jurul acestui centru nu au întârziat să se grupeze toate celelalte elemente păgâne. Spre începutul secolului al XVI-lea, acestea erau deja îndeajuns de tari ca să ridice capul și să intre iarăși în competiție fățișă cu creștinismul. S-a format un cerc de oameni pătrunși de duhul păgânesc, care și-au fixat sarcina de a reintroduce pretutindeni principiile pă-gânești, și iarăși în toate domeniile: intelectual, moral, es-tetic, familial și cetățenesc. Vremea când s-a întâmplat aceasta se numește „Renașterea” apuseană. Astfel, Renaș-terea apuseană este la drept vorbind o renaștere a păgânis-mului împotriva creștinismului. Dar cum este sămânța, așa este și rodul. Toată educația occidentală de acum, în toate formele ei, este concluzia acestei mișcări, căreia Re-nașterea i-a dat impuls. Ca atare, și în duh, și în trup, și în

general, și în particular, ea e pătrunsă pe de-a-ntregul de principii păgânești, potrivnice creștinismului. Oricine se atinge de ea și intră într-o înrudire cât de mică cu ea devine mai mult sau mai puțin vrăjmaș al lui Hristos. Așa dau mărturie despre aceasta faptele.

În aparență, s-ar putea spune: ce treabă avem noi cu Occidentul? Să facă fiecare cum știe. Noi am trăit simplu, sub înrâurirea făcătoarelor de viață principii creștinești și habar nu am avut ce se face în Occident, și nici n-am fi avut habar dacă n-am fi fost nevoiți să intrăm în legătură cu ei. Însă odată intrați în legătură, am început să luăm de la ei, împreună cu cele folositoare, și duhul educației păgânești, care domnește acolo. Acesta a început să producă la noi ceea ce a produs și în Occident, adică numai ce se atinge cineva de el și intră în înrudire cu el, că îndată se răscoală împotriva Mântuitorului Hristos și împotriva Sfintei Lui Biserici. Și la noi s-a format o clasă de oameni care afirmă că tot ce este bisericesc, tot ce e creștinesc este vechitură, care trebuie aruncată, iar educația europeană este înnoirea, pe care trebuie să ne-o însușim. Acum, că am aflat ce înseamnă educația europeană, este lesne de înțeles ce fel de sfat este acesta. Apostolul Pavel spune că Domnul Dumnezeu i-a trimis în lume pe Apostolii Săi, îmbrăcați cu harul Sfântului Duh, ca să-i aducă pe toți credincioșii din întuneric la lumină, din țărâmul satanei la Dumnezeu, iar acești domni ne sfătuiesc ca din lumină să ne întoarcem în întuneric și de la Dumnezeu în țărâmul satanicesc, unde domnește nu înnoirea vieții, ci moartea, care omoară toți embrionii vieții adevărate. Vedeți ce mai binevoitori?! *Socotiți cum să umblați cu pază, nu ca niște neînțelepți, ci ca cei înțelepți; nu fiți prunci, purtați de tot vântul învățăturilor celor noi, ci adevărați fiind în dragoste, să creștem toate întru El, Care este Capul, Hristos (Efes. 4, 14-15; 5, 15).*

Necesitatea statorniciei în viața duhovnicească

Pe cel care n-a început rânduiala vieții duhovnicești nu-l zdruncină neumblarea după această rânduială, debandada lăuntrică – dar cine a început-o și se lasă apoi de ea are de suferit mari vătămări. Grăuntele cuprins de ger nu pier: puterea vieții se păstrează în el. Floarea degerată, însă, pier: ori este vătămată, după cât de tare a înghețat. Așa și aici: pentru cel în care începătura vieții a început să se arate este pierzător să o lepede. După fiecare lepădare, puterile devin tot mai slabe, iar în cele din urmă se vlăguiesc de tot, rămâne doar numele, rânduiala vieții dinafară, fără conținutul lăuntric corespunzător. Într-una din pildele Sale, Mântuitorul spune că în casa necurată trăiește un singur drac, iar în cea curățită, dar părăsită din nepăsare, se întorc deja șapte draci.

